

подарування з урахуванням особливостей перебігу трансформаційних процесів в Україні. Напрямами подальших розвідок представлених досліджень є їх автоматизація та включення до складу систем підтримки прийняття управлінських рішень у якості нормативно-довідкової інформації.

**Література:** 1. Борисов А. Н. Модели принятия решений на основе лингвистической переменной. – Рига: Изд. "Винатне", 1982. – 248 с. 2. Кофман А. Введение теории нечетких множеств в управление предприятиями / А. Кофман, Хил Алука Х. – М.: Высшая школа, 1992. – 168 с. 3. Рыжов А. П. Элементы теории нечетких множеств и измерения нечеткости. – М.: Диалог – МТУ, 1998. – 368 с. 4. Недосекин А. О. Применение теории нечетких множеств к задаче управления финансами // Аудит и финансовый анализ. – 2001. – №1. – С. 16 – 19. 5. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади. Наукове видання. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2004. – 472 с. 6. Ястремська О. М. Визначення сприйнятливості підприємств до розвитку // Економіка розвитку ХНЕУ. – 2005. – №3(35). – С. 60 – 65. 7. Ястремська О. М. Моделювання оцінки інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах трансформаційної економіки // Проблеми науки. – 2005. – №11. – С. 20 – 27. 8. Литвак Б. Г. Управленческое решение. – М.: Ассоциация авторов и издателей "ТАНДЕМ", Изд. ЭКМОС, 1998. – 248 с. 9. Райхман Э. Н. Экспертные методы в оценке качества товаров / Э. Н. Райхман, Г. Г. Азгальдов. – М.: Экономика, 1974. – 152 с.

Стаття надійшла до редакції  
18.07.2006 р.

УДК 658.012.12

**Внукова Н. М.  
Зінченко Н. І.**

## ВИБІР ЯКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ КРЕДИТНО-РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ПІДПРИЄМСТВ- ЕМІТЕНТІВ

*In the article qualitative indicators of issuers performance are specified which influence credit-rating assessment of financial position of an enterprise. It is proved that industry affiliation of issuers does not influence such qualitative indicators used for credit rating assessment.*

В умовах ринкових відносин в Україні, коли має місце конкуренція, кожне підприємство в процесі своєї діяльності намагається стабільно функціонувати та розширювати свою діяльність. Для цього підприємствам-емітентам необхідно демонструвати свою інвестиційну привабливість потенційним інвесторам. Одним із факторів прийняття рішення останніми інвесторами щодо вкладення коштів у підприємство є його кредитний рейтинг, наявність якого свідчить про рівень інвестиційної привабливості емітента. Актуальність та необхідність визначення рейтингу підтверджується Законом України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні", де вказується, що визначення рейтингової оцінки потребують такі емітенти, як підприємства, в статутних фондах яких є державна частка; підприємства, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави; підприємства, які займають монополію (домінуюче) становище [1]. Також згідно з Розпорядження Ка-

бінету Міністрів України [2] передбачена підготовка законопроекту про запровадження системи рейтингування суб'єктів господарювання та інструментів фондового ринку.

Питанню складу визначення рейтингу присвячено праці економістів О. І. Богатова [3], В. В. Шкромиди [4] та ін. Вагомий внесок у дослідження цього питання належить Національному рейтинговому агентству "Кредит-Рейтинг" [5].

Визначення кредитно-рейтингової оцінки базується на основі аналізу кількісних показників діяльності підприємства (коефіцієнтів фінансового стану) і якісних показників, вибір та кількість яких здійснюється самостійно суб'єктом рейтингування. Однак деякі рейтингові методики не передбачають аналіз якісних показників діяльності підприємств, а засновані лише на аналізі фінансових показників [6; 7], що не характеризує емітента комплексно. Оцінка якісних же складових відбувається двома способами: експертним опитуванням, коли менеджери та керівники підприємства виставляють оцінки (бали) відповідно до загальних якісних характеристик об'єкта рейтингування, та на основі якісних характеристик діяльності підприємства, які мають кількісне вираження та називаються якісними показниками. Використання саме якісних показників дає можливість кількісної оцінки якісних характеристик підприємств, спрощує процедуру оцінювання та сприяє уникненню суб'єктивного впливу експертів. Склад та питома вага цих показників у рейтингових методиках є різною і викликає дискусію. Наприклад, всесвітній економічний форум [8] будує рейтинг країн за показниками, де лише одна третина — статистичні показники, а дві третини — експертні оцінки, отримані шляхом опитувань. Рейтингування Міжнародного інституту розвитку менеджменту [8] здійснюється на основі зворотного співвідношення: дві третини статистики — й одна третина — експертних оцінок. Дослідження Центра з Інновацій компанії Ernst & Young показали, що рішення, яке приймається інвесторами щодо купівлі або продажу конкретного цінного папера, на 30% засновано на аналізі нефінансових, якісних показників [9, с. 144]. До складу якісної оцінки належить розподіл підприємств за галузеву ознакою, але така ознака не є доведеною.

Метою даного дослідження є вибір якісних показників для кредитно-рейтингової оцінки підприємств-емітентів та визначення тих показників, на оцінку яких впливає галузева приналежність емітента.

Для досягнення мети було поставлені наступні завдання:

- 1) визначити якісні показники діяльності емітентів, які впливають на визначення кредитного рейтингу;
- 2) провести оцінку та відібрати ті якісні показники діяльності підприємств-емітентів для визначення кредитного рейтингу, на які галузева приналежність емітента впливає.

Для вирішення першого завдання дослідження необхідно розглянути структуру публічної звітності підприємств-емітентів для визначення якісних показників емітентів. З метою гармонізації українських стандартів, які використовуються на ринку цінних паперів, з міжнародними та реалізації принципів відкритості інформації Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР) затверджено систему звітності і розкриття інформації щодо стану ринку цінних паперів. Відповідно до рішення ДКЦПФР [10], емітент зобов'язаний оприлюднити не пізніше 1 червня року наступного за звітним річчю фінансову та консолідовану звітність, а також до 30 вересня року, наступного за звітним, річний звіт емітента цінних паперів.

На виконання даного рішення ДКЦПФР акціонерні товариства (відкриті, закриті) та підприємства-емітенти облігацій — повинні опублікувати річний звіт емітента в одному з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, ДКЦПФР, або розмістити його на веб-сайті одного з інформаційних агентств, з яким Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [11] уклало відповідний договір — ТОВ Інформаційне агентство "Інтерфакс-Україна" [12], ТОВ "Українська інвестиційна газета" [13] та ін.

Звіт, що подається відкритими акціонерними товариствами та підприємствами — емітентами облігацій, складається з таких розділів [14]: титульний аркуш; основні відомості про емітента; відомості про цінні папери емітента; опис бізнесу; інформація про майновий стан та фінансово-господарську діяльність емітента (табл. 1).

Таблиця 1

Склад публічного звіту підприємств-емітентів

| № з/п | Розділ                                                                |
|-------|-----------------------------------------------------------------------|
| 1     | <b>Титульний аркуш звіту</b>                                          |
| 2     | <b>Супровідний лист до звіту</b>                                      |
| 3     | <b>Основні відомості про емітента</b>                                 |
| 3.1   | Інформація про державну реєстрацію емітента                           |
| 3.2   | Основні види діяльності                                               |
| 3.3   | Відомості щодо належності емітента до будь-яких об'єднань підприємств |
| 3.4   | Інформація про власників іменних цінних паперів емітента              |
| 3.5   | Інформація про чисельність працівників та оплату їх праці             |
| 3.6   | Інформація про посадових осіб емітента                                |
| 3.7   | Інформація про володіння посадовими особами емітента акціями емітента |
| ⋮     |                                                                       |
| 4     | <b>Відомості про цінні папери емітента</b>                            |
| 5     | <b>Опис бізнесу</b>                                                   |
| 6     | <b>Майновий стан та фінансово-господарська діяльність</b>             |
| 6.3   | Баланс                                                                |
| 6.4   | Звіт про фінансові результати                                         |
| ⋮     |                                                                       |

Як видно з табл. 1, підприємства-емітенти повинні представляти значну кількість інформації стосовно своєї діяльності, яка також містить якісні характеристики емітентів, що мають кількісний вимір та можуть бути використані як якісні показники при кредитно-рейтинговому оцінюванні.

Для відбору якісних показників були розглянуті методи-ки рейтингових агентств Standard & Poor's (умовне позначен-

ня — М 1) [15], "Кредит-Рейтинг" (М 2) [5], "Інтерфакс" (М 3) [16], Fitch Ratings (М 4) [17], авторська рейтингова методика (М 5) [18] та методика оцінки кредитоспроможності позичальника, запропонована Національним банком України (М 6) [19], які включають якісні напрями оцінки (табл. 2).

Таблиця 2

Наявність якісних напрямів оцінки в рейтингових методиках

| Рейтингова методика<br>Напрямок оцінки | М 1 | М 2 | М 3 | М 4 | М 5 | М 6 |
|----------------------------------------|-----|-----|-----|-----|-----|-----|
| Галузеві ризики                        | +   | +   | +   | +   | —   | —   |
| Ринкова позиція                        | +   | —   | +   | +   | —   | +   |
| Організаційно-правова структура        | —   | +   | +   | —   | +   | +   |
| Менеджмент і стратегія                 | +   | —   | +   | +   | —   | +   |
| Репутація підприємства                 | —   | —   | —   | —   | +   | +   |
| Операційні ризики                      | —   | +   | —   | +   | —   | —   |

Як свідчить табл. 2, чотири із розглянутих рейтингових методик приділяють увагу аналізу галузевих ризиків, ринкової позиції, організаційно-правовій структурі, менеджменту та стратегії підприємства.

За результатами експертного опитування, проведеного О. М. Ястремською [20, с. 266], найбільший вплив на формування позитивного інвестиційного привабливого іміджу підприємств має якість його продукції, професіоналізм менеджерів, положення (лідерство) підприємства в галузі та його фінансовий стан.

Авторами на основі розгляду змісту інформації, що надається в публічних звітах емітентів (див. табл. 1), та узагальнення основних напрямів якісної оцінки підприємств у рейтингових методиках, представлених у табл. 2, пропонується виділити такі основні напрямки — рівень ринкового положення підприємства та рівень менеджменту на основі показників, поданих у табл. 3. Вибір таких параметрів оцінювання обґрунтовано наявністю необхідної інформації у звіті всіх підприємств-емітентів та кількісним значенням.

Склад якісних показників підприємств-емітентів

| Напрямок оцінки                  | Запропонований якісний показник                                         | Порядок визначення                                                  |
|----------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|
| Оцінка рівня ринкового положення | Оцінка стану розвитку галузі                                            | Оцінка обсягу виробництва відповідною галуззю в попередній рік [21] |
|                                  | Тривалість ділової активності                                           | ряд. 3.1 табл. 1                                                    |
|                                  | Розмір зареєстрованого статутного капіталу                              | ряд. 300 Балансу (ряд. 6.1 табл. 1)                                 |
|                                  | Кількість структурних підрозділів                                       | ряд. 3.3 табл. 1                                                    |
|                                  | Кількість видів діяльності                                              | ряд. 3.2 табл. 1                                                    |
|                                  | Середньооблікова чисельність штатних працівників                        | ряд. 3.5 табл. 1                                                    |
| Оцінка рівня менеджменту         | Середній стаж керівної роботи посадових осіб емітента                   | середнє за ряд. 3.6 табл. 1                                         |
|                                  | Частка акцій, які належать юридичним особам, від їх загальної кількості | ряд. 3.4 табл. 1                                                    |
|                                  | Володіння посадовими особами акцій емітента                             | середнє за ряд. 3.7 табл. 1                                         |

Оцінка ринкового положення (див. табл. 3) визначається шляхом оцінки обсягу виробництва відповідною галуззю в минулий рік, а також залежить від тривалості ділової активності й інших факторів, які визначаються специфікою діяльності підприємств.

Тривалість ділової активності пропонується оцінити тривалістю терміну існування підприємства, що є відзнакою того, фактори впливу на його платоспроможність є адаптованими до змін зовнішнього середовища. Тому інвестування в підприємств, що працюють у даному сегменті бізнесу більше двох років і мають більшу поінформованість про ринок, його фінансову динаміку й менеджмент, а також сформували відносини з постачальниками й споживачами, мають менший ризик, ніж інвестування в новий бізнес.

Оцінка наявності та кількості структурних підрозділів (відділів, ділянок) підприємства, кількість видів діяльності, середньооблікова чисельність штатних працівників характеризує структуру, диференціацію виробництва та масштаб діяльності емітента.

Рівень менеджменту визначається професійним досвідом, стажем роботи посадових осіб або строком перебування на аналогічній посаді. Досвід керівної роботи характеризується наявністю зв'язків у діловому світі, технічними знаннями й освітою. Ці якості знаходять надалі своє відбиття в управлінні підприємством у цілому, тобто у сферах планування, маркетингу, організації та ін. Частка володіння акціями емітента юридичними особами показує якісний рівень корпоративного управління. Володіння акціями підприємства його посадовими особами стимулює та підвищує їх зацікавленість у ефективно-му управлінні підприємством.

Таким чином, авторами на основі публічної звітності підприємств-емітентів для визначення кредитно-рейтингової оцінки пропонується визначати такі якісні характеристики підприємств,

як рівень ринкового положення та рівень менеджменту через перелік якісних показників емітентів, наведених у табл. 3.

Для вирішення другого завдання була відібрана група підприємств машинобудівної й хлібопекарної галузей України. Вибір підприємств цих галузей промисловості обумовлено явною різноплановістю та різними особливостями їх діяльності. Для формування складу якісних показників діяльності підприємств, на які може впливати галузева приналежність емітента, вирішувалося питання щодо приналежності двох груп емітентів (двох галузей) єдиній генеральній сукупності за допомогою непараметричного рангового критерію Уїлкоксона, Манна й Уїтні, що базується на розподілі інверсій [22, с. 74]. Вибір даного методу обумовлено неможливістю перевірки розподілу цих емітентів за нормальним законом. Тому поставлене завдання вирішувалося шляхом непараметричного дисперсійного аналізу.

Для цього використовувалися запропоновані авторами якісні показники діяльності підприємств-емітентів (див. табл. 3).

Згідно з галуззю підприємства-емітенти розбито на дві групи, які розміщені в єдиний варіаційний ряд, де кожному значенню показників для проведення ранжирування привласнено ранг із вказівкою номера групи. Для рівних значень членів варіаційного ряду, що належать різним групам, привласнюється однаковий ранг, рівний середньому арифметичному. Якщо в послідовності деякому значенню першої групи передують значення другої групи, то це утворює інверсію. У табл. 4 представлено варіаційний ряд двох груп машинобудівної (1) й хлібопекарної (2) галузей за оцінкою частки акцій, які належать юридичним особам емітента, від їх загальної кількості.

Таблиця 4

Загальний варіаційний ряд двох груп емітентів та його ранжування

| Ранг | Номер групи | Частка акцій, які належать юридичним особам, від їх загальної кількості, % | Ранг | Номер групи | Частка акцій, які належать юридичним особам, від їх загальної кількості, % |
|------|-------------|----------------------------------------------------------------------------|------|-------------|----------------------------------------------------------------------------|
| 1    | 2           | 3                                                                          | 4    | 5           | 6                                                                          |
| 1,5  | 2           | 0,00                                                                       | 21   | 2           | 74,98                                                                      |
| 1,5  | 2           | 0,00                                                                       | 22   | 2           | 76,55                                                                      |
| 3    | 1           | 0,02                                                                       | 23   | 2           | 80,13                                                                      |
| 4    | 1           | 0,03                                                                       | 24   | 2           | 80,24                                                                      |
| 5    | 2           | 1,52                                                                       | 25   | 2           | 80,70                                                                      |
| 6    | 1           | 3,21                                                                       | 26   | 2           | 82,21                                                                      |
| 7    | 2           | 4,08                                                                       | 27   | 1           | 85,31                                                                      |
| 8    | 1           | 11,10                                                                      | 28   | 1           | 85,72                                                                      |
| 9    | 2           | 15,22                                                                      | 29   | 2           | 88,88                                                                      |
| 10   | 1           | 21,11                                                                      | 30   | 1           | 91,43                                                                      |
| 11   | 1           | 23,09                                                                      | 31   | 2           | 92,71                                                                      |

Закінчення табл. 4

| 1  | 2 | 3     | 4    | 5 | 6      |
|----|---|-------|------|---|--------|
| 12 | 1 | 23,57 | 32   | 2 | 94,79  |
| 13 | 1 | 25,28 | 33   | 1 | 95,30  |
| 14 | 1 | 28,61 | 34   | 2 | 95,32  |
| 15 | 1 | 62,25 | 35   | 2 | 95,33  |
| 16 | 2 | 64,66 | 36   | 1 | 99,99  |
| 17 | 2 | 70,76 | 38,5 | 1 | 100,00 |
| 18 | 2 | 70,94 | 38,5 | 1 | 100,00 |
| 19 | 2 | 73,19 | 38,5 | 1 | 100,00 |
| 20 | 1 | 73,92 | 38,5 | 1 | 100,00 |

На основі даних табл. 4 підраховується сума рангів за першою та другою групами, після чого обчислюються відповідні інверсії. Для перевірки гіпотези щодо приналежності двох груп підприємств єдиній генеральній сукупності, тобто відкидання впливу галузевої ознаки на кредитно-рейтингову оцінку, розраховується нормована величина  $Z$  та перевіряється нерівність:

$$Z \leq Z_{1-\alpha/2}, \quad (1)$$

де  $Z_{1-\alpha/2}$  — квантиль рівня  $P = 1 - \alpha/2$  нормованої нормально розподіленої випадкової величини, яка визначається за таблицею [22, с.11] для обраного рівня значущості  $\alpha = 0,05$  (для  $P = 1 - \alpha/2 = 0,975$  відповідно  $Z_{0,975} = 1,960$ ).

У табл. 5 подано результати розрахунку квантиля  $Z$  і перевірка нерівності (1) за запропонованими якісними показниками.

Таблиця 5

#### Перевірка гіпотези для визначення впливу галузевої приналежності підприємств-емітентів на якісні показники

| Запропонований якісний показник                                         | Перевірка нерівності (1)      | Наявність впливу галузевої приналежності* |
|-------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|-------------------------------------------|
| Тривалість ділової активності                                           | $Z = 0,95 < Z_{0,975} = 1,96$ | –                                         |
| Розмір зареєстрованого статутного капіталу                              | $Z = 2,56 > Z_{0,975} = 1,96$ | +                                         |
| Кількість структурних підрозділів                                       | $Z = 0,38 < Z_{0,975} = 1,96$ | –                                         |
| Кількість видів діяльності                                              | $Z = 0,26 < Z_{0,975} = 1,96$ | –                                         |
| Середньооблікова чисельність штатних працівників                        | $Z = 2,12 > Z_{0,975} = 1,96$ | +                                         |
| Середній стаж керівної роботи посадових осіб емітента                   | $Z = 2,56 > Z_{0,975} = 1,96$ | +                                         |
| Частка акцій, які належать юридичним особам, від їх загальної кількості | $Z = 0,37 < Z_{0,975} = 1,96$ | –                                         |
| Володіння посадовими особами акцій емітента                             | $Z = 0,74 < Z_{0,975} = 1,96$ | –                                         |

\*Примітка: (–) — відсутність впливу; (+) — наявність впливу

На підставі табл. 5 за результатами розрахунку розподілів інверсій, можна зробити висновок, що з розглянутих груп емітентів різних галузей у п'яти з восьми запропонованих якісних показників відмінностей між підприємствами щодо генеральної сукупності немає, тобто розраховане значення  $Z$  менше табличного, рівного 1,96, для заданого рівня значущості  $\alpha = 0,05$ . Показники, для яких значення  $Z$  не відповідає нерівності (1), не можуть бути використані для кредитно-рейтингової оцінки без урахування їхньої галузевої приналежності.

Отже, на основі розгляду основних складових публічної звітності, що представляються акціонерними товариствами та підприємствами-емітентами облігацій, та на основі напрямків якісного оцінювання діяльності підприємств у рейтингових методиках запропоновано для проведення кредитно-рейтингової оцінки підприємств-емітентів використовувати якісні показники, що відображають оцінку рівня ринкового положення емітента та рівень менеджменту. За допомогою непараметричного рангового критерію Уїлкоксона, Манна й Уїтні з'ясовано, на які з запропонованих якісних показників впливає галузева приналежність емітентів. Так, для визначення кредитного рейтингу підприємств-емітентів доцільно використовувати ті по-

казники, оцінка яких не залежить від галузі: тривалість ділової активності; кількість структурних підрозділів; кількість видів діяльності; частка акцій, які належать юридичним особам, від їх загальної кількості; володіння посадовими особами акцій емітента.

А для врахування галузевої особливості функціонування підприємств-емітентів необхідно оцінювати стан розвитку відповідної галузі на основі обсягу виробництва відповідної галузі в попередній рік через кількісне оцінювання.

Отримані результати будуть використані в подальшому дослідженні для розрахунку кредитно-рейтингової оцінки підприємств-емітентів.

**Література:** 1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 15.12.2005 №3201-IV // <http://www.rada.gov.ua> 2. Про затвердження плану заходів з реалізації Основних напрямів розвитку фондового ринку України на 2006 – 2010 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 березня 2006 р. №131-р // <http://www.rada.gov.ua> 3. Богатов О. И. Основы рейтингового управления экономичес-

кими системами / О. И. Богатов, В. Г. Скобелев, В. П. Стасюк // Сб. науч. ст. "Новое в экономической кибернетике" / Под общ. ред. Ю. Г. Лысенко. – Донецк: ДонГУ, 1999. – №3. – С. 35 – 48. 4. Шкромид В. В. Рейтингова оцінка фінансового стану підприємства // Проблеми науки. – 2003. – №1. – С. 46 – 54. 5. <http://www.credit-rating.com.ua> 6. Игнатова Е. А. Рейтинговая оценка надежности партнера / Е. А. Игнатова, Л. Я. Прокофьева // Деньги и кредит. – 1992. – №2. – С. 44 – 47. 7. Чангли Д. Ф. Об определении рейтинга предприятия малого бизнеса // Деньги и кредит. – 1998. – №2. – С. 66 – 71. 8. Загоруйко Ю. Рейтинг конкурентоспособности: двигатель прогресса или ярмарка тщеславия? // Зеркало недели. – 2005. – №45 (573). – С. 13. 9. Лобанова Е. М. Финансовый менеджер / Е. М. Лобанова, М. А. Лимитовский. – М.: ООО "Издательско-Консалтинговая Компания "Дека", 2001. – 416 с. 10. Про порядок інформування громадськості акціонерними товариствами та емітентами облігацій: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 03.06.03 р. №221 // <http://www.rada.gov.ua> 11. <http://www.smida.gov.ua> 12. <http://www.interfax.kiev.ua> 13. <http://www.investgazeta.net> 14. Про затвердження Положення про надання регулярної інформації відкритими акціонерними товариствами та підприємствами-емітентами облігацій: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 09.06.98 N 72 // <http://www.rada.gov.ua> 15. <http://www.standardandpoors.ru/> 16. <http://rating.interfax.ru/rating> 17. <http://www.fitchratings.ru/> 18. Литвин М. И. О критериях платежеспособности предприятия // Финансы. – 1993. – №10. – С. 19 – 23. 19. Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Постанова Національного банку України N 279 від 06.07.2000 // <http://www.rada.gov.ua> 20. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади. Наукове видання. — Харків: Вид. ХДЕУ, 2004. — 472 с. 21. Державний комітет статистики України. У дзеркалі статистики // Урядовий кур'єр. — 2006. — №17 — 18. — 27 січня. — С. 6 — 7. 22. Степнов М. Н. Статистические методы обработки результатов механических испытаний: Справочник. — М.: Машиностроение, 1958. — 232 с.

Стаття надійшла до редакції  
22.05.2006 р.

УДК 657.22

Маляревський Ю. Д.  
Пісоцький Є. М.

## ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

*The article is dedicated to different approaches to definition of terms "account policy" and "accounting policy of business". Some recommendations about giving proper meaning of these terms in forming accounting policy of subjects of business activity are given.*

Становлення нових економічних відносин суб'єктів господарювання викликають необхідність відповідних систем управління обліком. Процеси гармонізації та стандартизації обліку, його адаптація до міжнародних стандартів потребують удосконаленої законодавчої та нормативної бази як на рівні держави, так і на рівні окремого підприємства. Важливою складовою організаційно-економічного механізму управління діяльністю підприємства є якісно сформована облікова політика.

Система бухгалтерського обліку, що існує в будь-якій країні, будується, насамперед, відповідно до діючого господарського механізму й враховує різні відносини між її господарючими суб'єктами. Трансформація цих відносин викликає необхідність удосконалення організаційних і методологічних основ бухгалтерського обліку [1, с. 57].

При цьому спостерігається таке явище, як неможливість приведення всього різноманіття господарського життя до єдиного шаблона або схеми. Тому виникає необхідність у розробці відповідної облікової політики, визначенні основних особливостей її формування.

Поняття "облікова політика" увійшло в сучасну науку й практику вітчизняного бухгалтерського обліку із прийняттям Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" і пакета національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Воно є ключовим у системі міжнародних стандартів фінансової звітності (далі — МСФЗ), що обумовлено самою ідеєю стандартизації обліку й звітності.

Термін "облікова політика" визначений Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.99 р. №996 означає сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності, — таке визначення облікової політики наведене і в п. 3 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [2, с. 13].

Відповідно до Міжнародному стандарту бухгалтерського обліку МСБО 1 "Подання фінансової звітності" (у редакції 2000 року), "облікова політика — це певні принципи, основи, домовленості, правила й практика, прийняті підприємством для складання й подання фінансових звітів" [3, с. 87].

Трактування поняття "облікова політика" як у МСБО, так і в українському законодавстві передбачають, що підприємство до початку звітного періоду вибирає в межах, установлених стандартами або іншими нормативними документами, певні методи, методики, способи оцінки, форми організації обліку та інше, які використовуються ним для ведення поточного обліку й складання фінансової звітності. З одного боку, це забезпечує однозначність тлумачень показників фінансової звітності, а з іншого — створює умови для здійснення фінансового менеджменту.

Питанню облікової політики як вченими, так і практиками приділяється багато уваги. Основні підходи визначені в Законі України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні", положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку. Обґрунтована необхідність і історична обумовленість облікової політики, визначені фактори, що впливають на формування облікової політики т. ін.

Між тим постійна дискусія ведеться навколо самого поняття "облікова політика". Варто звернути увагу на те, що серед науковців немає єдиної думки щодо визначення цього терміна.

Проблеми, пов'язані з новизною терміна "облікова політика" для національного бухгалтерського обліку, з адаптацією його до вітчизняної практики, ускладнюються відсутністю науково обґрунтованого понятійного апарату.

Сукупність підходів до визначення термінів "облікова політика", "облікова політика підприємства" наведена в таблиці.

З таблиці видно, що у визначенні терміна "облікова політика" не має суттєвих розбіжностей. У ряді визначень наголошується на направленості облікової політики на конкретне підприємство, її формування з врахуванням особливостей діяльності — В. П. Загородній, А. Б. Зубко в інших — на визначенні мети, цілей та основного завдання облікової політики — М. В. Патарідзе, О. А. Наумчик, С. М. Лайчук.